

RECENZJA KSIĄŻKI MICHAŁA WIKTORA KRAWCZYKA „EXPERIMENTS IN DECISION-MAKING UNDER RISK”

Tinbergen Institute Research Series No 464, 2009

Barbara Kietlińska-Zaleska
Uniwersytet Warszawski

Niedawno wydana praca doktorska „Experiments In Decision-Making under Risk” Michała Krawczyka jest interesującym zestawem badań dotyczących zachowań ludzkich niezgodnych z klasycznym modelem *homo oeconomicus*, w którym przyjmuje się założenie o racjonalnym egoizmie. Autor stara się spojrzeć w naukowy sposób na tematy i problemy pojawiające się w życiu codziennym. Książka, wydana przez Tinbergen Institute w języku angielskim, stanowi ważną publikację z dziedziny podejmowania decyzji, zarówno dzięki solidnemu warsztatowi badawczemu, jak i z powodu nowatorskiej próby wyjaśnienia paradoksów klasycznej teorii ekonomicznej.

Krawczyk w swej pracy koncentruje się na dwóch tematach:

1. Wpływie, jaki mają na podejmowane decyzje: czas ujawnienia wyników i emocje związane z oczekiwaniem na rezultaty.

Problem ten przeanalizowany został w drugim rozdziale na przykładzie gry typu lotto. Krawczyk bada, czy przyczyną popularności lotto mogą być spodziewane pozytywne emocje. Gracza kupującego los może interesować nie tylko średni zwrot inwestycji; ale sama możliwość wygranej, która sprawia mu przyjemność, daje nadzieję i podekscytowanie podczas oczekiwania na wyniki losowania. Eksperyment pokazał, że na decyzję badanych wpływ miały: cena losu, ciekawość wyników i spodziewana ekscytacja oczekiwaniem na losowanie. Równocześnie, jedynie co piąty badany wolał czekać na wyniki, a nie poznać je od razu.

Kolejny rozdział dotyczy badania ostrożności inwestowania. Wyniki eksperymentu pokazały, że badani inwestowali tym ostrożniej, im większe były: ryzykowność inwestycji, czas oczekiwania na wynik oraz przewidywane przez badanych negatywne emocje (stres, niepewność).

2. Podejmowaniu decyzji w sytuacji społecznej. Chodzi o sytuację, gdy podejmowane przez nas działania mają wpływ na wypłaty nasze i innych. Zachowania ludzi w takich warunkach często odbiegają od przewidywań klasycznej teorii

ekonomicznej. Krawczyk sprawdza, czy działania te mogą być wyjaśnione, jeśli przyjmemy, że ludzie w swych preferencjach biorą pod uwagę nie tylko własne wypłaty, ale też i sprawiedliwość podziału.

Rozdział czwarty stanowi jedyną teoretyczną część książki. Autor, zainspirowany modelami innych badaczy, takich jak Fehr, Schmidt, Bolton, Ockenfels i Alesina, prezentuje tu własną propozycję postaci funkcji użyteczności. Zdaniem Krawczyka ludzie w sytuacji społecznej kierują się nie tylko wielkością własnej wypłaty, ale też sprawiedliwością sytuacji. Jest to jednak bardzo specyficzne postrzeganie sprawiedliwości, rozumiane na zasadzie „nieodbiegania od ogółu”, którą Krawczyk zastosował, wzorując się na modelu Boltona i Ockenfelsa. Dzięki temu funkcja użyteczności ma być prosta w obliczeniu, przy równoczesnej efektywności przewidywań. Sprawiedliwość sytuacji jest postrzegana równocześnie na dwa sposoby – poprzez procedurę podziału (równość szans na otrzymanie dobra) i wyniku (równość otrzymanych dóbr), co stanowi innowację autora. Użyteczność decydenta jest więc pozytywnie zależna od jego własnego wyniku oraz negatywnie od postrzeganej niesprawiedliwości sytuacji. Niesprawiedliwość ta jest tym większa, im większa jest różnica między wypłatą decydenta a wypłatą pozostałych, oraz im większa jest wartość oczekiwana tej różnicy. Warto zwrócić uwagę, że tak rozumiana sprawiedliwość reprezentuje postrzeganie sytuacji na zasadzie „ja – reszta”. Powoduje to, że konkretny podział dóbr między innych uczestników nie ma znaczenia dla preferencji danej osoby.

W piątym rozdziale Krawczyk sprawdza, jakie czynniki mogą wpływać na skłonność do zachowań altruistycznych. W eksperymencie połowa badanych zostawała dyktatorami, którzy mogli, ale nie musieli dzielić się otrzymaną kwotą z partnerem. Zdecydowana większość respondentów postąpiła jak na *homo oeconomicusa* przystało i zatrzymała całość kwoty dla siebie. Jedynie niektórzy decydowali się dzielić wypłatą. Chętniej dzielono się w sytuacji, gdy wypłaty były znane z góry. Kiedy w grę wchodziło losowanie, które miało decydować o dostaniu bądź nieotrzymaniu nagrody, badani byli mniej skłonni do altruizmu. Losowania przeprowadzane były na dwa sposoby: konkurencyjny, gdy wynik rzutu kostką decydował, który z graczy dostaje nagrodę, i kooperacyjny, gdy dla każdego gracza rzucano oddzielnie i dodatkową kwotę mogli wygrać obaj.

W ostatnim, szóstym rozdziale Krawczyk poszukuje odpowiedzi na pytanie – co decyduje o potrzebie redystrybucji dochodów? Autor bada, jaki wpływ na poglądy dotyczące redystrybucji mają: nierówność początkowych szans w osiągnięciu sukcesu oraz uzasadnienie jego osiągnięcia (szczęście vs. ciężka praca, zasługi, uzdolnienia). Zgodnie z przewidywaniem Krawczyka, w sytuacji, gdy poza początkowymi szansami wpływ na wynik miała też praca własna każdego z respondentów (punkty zdobyte w quizie), skłonność do redystrybucji zarobków była mniejsza.

Zdecydowanym atutem pracy są same eksperymenty: dobrze przemyślane, zgrabne i ciekawie opisane. Wszystkie osoby zainteresowane przeprowadzeniem własnych badań tego typu powinny przeczytać książkę Krawczyka choćby po to, by zobaczyć, jak należy to robić. Autor bierze pod uwagę wiele nieoczywistych elementów sytuacji eksperymentalnej, analizuje wyniki z kilku perspektyw i stara się zawsze sprawdzić, czy otrzymane rezultaty nie są efektem zakłóceń bądź działania innych czynników. Ciekawy jest również dobór problemów – nie są to czysto teoretyczne dywagacje, a próby spojrzenia na codzienne, praktyczne sytuacje z punktu widzenia ekonomii.

Książka Krawczyka w rzeczywistości stanowi zbiór artykułów gotowych do publikacji w czasopismach naukowych, stąd ma dość specyficzne właściwości. Każdy rozdział stanowi oddzielny autonomiczny byt, co ma swoje wady i zalety. Z jednej strony czytelnik zainteresowany tylko wybranym fragmentem może śmiało przeczytać pojedynczy rozdział. Z drugiej strony każda część książki ma trochę inną strukturę i własny wstęp teoretyczny, co w przypadku artykułów o podobnym temacie sprawia, że niektóre informacje są powtarzane. Publikacje w czasopismach z definicji są krótkimi formami i podobnie każdy fragment książki jest napisany dość oszczędnie, ale płynnie. Sprawia to, że książka liczy niewiele stron, zwłaszcza gdy weźmie się pod uwagę ilość opisanych badań i poruszonych tematów. Dzięki temu dobrze się ją czyta, czasem jednak Krawczyk pisze zbyt skrótowo, np. gdy przywołuje liczne teorie ekonomiczne lub formułuje wyniki przewidywania zachowań badanych. Podobnie ma się sprawa z wynikami: widać, że autor poddał je głębokiej analizie i starał się uzyskać z nich jak najwięcej informacji; niestety, efekty swojej pracy opisuje bardzo zwięźle, co nie zawsze jest najwłaściwsze. Szczególnie widoczne jest to w kontekście modelu teoretycznego stworzonego przez samego autora, który jest zaprezentowany, ale bardzo skrótowo wykorzystany w analizie przeprowadzonych eksperymentów.

Ogólnie książka Krawczyka jest dobra i ciekawie napisana, zdecydowanie warta przeczytania, zwłaszcza przez osoby zajmujące bądź interesujące się eksperymentami w naukach społecznych i ekonomicznych.